

Introductie Internetrecht

1 Recht en Internet

Internetrecht is een betrekkelijk nieuw rechtsgebied. Hoewel er op kleine schaal al tientallen jaren gebruik van wordt gemaakt, kreeg het internet maatschappelijke en juridische relevantie toen begin jaren negentig het algemene publiek, waaronder ook bedrijven, werden toegelaten. Iemand die alleen is heeft geen regelgeving nodig, tenzij hij zich wil beroepen op zijn recht met rust gelaten te worden. Zodra er meerdere betrokkenen zijn, ontstaat al snel de behoefte aan regulering.

In de eerste plaats omdat waar mensen samenkomen, conflicten ontstaan, zo ook op het internet. Voor een samenleving is het van groot belang dat op een goede wijze wordt omgegaan met conflicten. Het recht en de rechtspraak spelen daarbij een belangrijke, sturende rol. In een vakgebied waar de ontwikkelingen zo snel gaan als op internet, is voor de rechtsvorming rechtspraak de meest aangewezen bron. Vrijwel alle Nederlandse regelgeving op het gebied van internet is afkomstig van de Europese Unie en de periode die verstrijkt tussen een voorstel voor een richtlijn en de omzetting daarvan in het nationale recht is in het gunstigste geval enkele jaren. Hoewel zelfs in uitzonderingsgevallen het zo kan zijn dat ondanks dit lange traject een bepaling uit een Richtlijn niet omgezet kan worden omdat de regelgever het moment nog niet daar acht (regeling van cookies in de Richtlijn 2002/58/EG inzake privacy in de sector elektronische communicatie),[1] zal duidelijk zijn dat in de meeste gevallen enigszins achter de feiten aangelopen wordt. Anders is dit bij de rechtspraak die, zeker gezien de veelal in kort-geding gevoerde procedures, boven op de ontwikkelingen op internet zit. Zoals uit sommige opgenomen uitspraken zal blijken, is het probleem wel dat rechters hierdoor niet altijd op de hoogte kunnen zijn van de precieze stand der techniek, wat in bepaalde gevallen tot minder gelukkige uitspraken kan leiden.

Naast het oplossen van conflicten, is het voorkomen daarvan een ander belangrijk doel van het recht. Zo is er diverse regelgeving die de internetgebruiker beoogt te beschermen. Denk hierbij aan informatieplichten waar webwinkeliers aan dienen te voldoen zoals het op een duidelijke en zichtbare wijze presenteren van informatie betreffende de identiteit van de aanbieder, fysieke en elektronische adresgegevens, prijs- en leveringsvoorwaarden, ontbindingsrecht, belangrijkste kenmerken van de zaak, etc. Dergelijke bepalingen zijn bedoeld om de koper op internet te beschermen tegen miskopen en meer in het algemeen tegen malafide aanbieders.

Het sanctioneren van niet gewenst gedrag op het internet wordt voornamelijk geregeld in het strafrecht, mits de gedragingen als voldoende zwaar worden gezien. De afgelopen jaren is bijvoorbeeld wel discussie geweest over het strafbaar stellen van het versturen van ongevroegde e-mail, maar de sanctionering daarvan is voorsnog aan private partijen en bestuursrechtelijke toezichthouders overgelaten. Voorbeelden van gedragingen die wel onder het strafrecht vallen zijn de verspreiding van computervirussen, het inbreken in computersystemen (hacking), het plaatsen van opruiende teksten en bedreigingen, en het bezitten van kinderporno.

Wat misbruik betreft is ook de bescherming van de persoonlijke levenssfeer binnen het internetrecht een vooraanstaand onderwerp. Hoe om te gaan met bijvoorbeeld: klantgegevens op websites, informatie over surfgedrag, controle door werkgevers van gebruik e-mail en internet door werknemers, opgeslagen verkeersgegevens, de informatie in cookies en spy software.

Een juridische kwestie waar sinds het begin van het internet veel om te doen is geweest, is de handhaving van intellectuele eigendomsrechten, met name auteursrechten. De vraag of het afbeelden van informatie op een beeldscherm en/of het tijdelijk op de harde schijf opslaan en/of in het interne geheugen laden van een internetpagina een juridisch relevante verveelvoudigingshandeling oplevert, wordt al geruime tijd eensluidend negatief beantwoord. Problematischer is het bestaande recht een kopie voor eigen gebruik te maken. Vanwege het gemak waarmee dat kan en de kwaliteit van het resultaat, past dit recht niet helemaal meer in de huidige tijd. Toch wordt hier aan vastgehouden, mogelijk mede ingegeven door de daarmee samenhangende inkomsten van Stichtingen als Reprorechten en BREIN. Er zijn echter ook verregaande pogingen het kopiëren tegen te gaan door middel van technische maatregelen, die er soms zelfs toe leiden dat iemand zijn eigen CD niet meer kan afspelen. Sony had recentelijk met een voorgenomen nieuw Digital Right Management-systeem zelfs de daartoe benodigde software op de computer van de gebruiker geïnstalleerd nog voordat deze op de vraag of hij wilde installeren had geantwoord. Nog vervelender dan deze pro-actieve handelswijze, was dat het betreffende programma vervolgens onmogelijk van de computer kon worden verwijderd. Wat het geheel tot een compleet fiasco maakte, was dat hackers dit programma vervolgens konden gebruiken om toegang tot de computer van de gebruiker te krijgen. Het is in dit licht niet verwonderlijk dat het nieuwe Windows besturingssysteem (Vista) al sinds 2003 wordt aangekondigd, maar begin 2006 nog steeds niet op de markt is.

Tot zover een verre van compleet overzicht bedoeld om een indruk te geven van juridische vragen die spelen op internet. Duidelijk zal inmiddels zijn dat er voldoende aanleiding is om aandacht te besteden aan vraagstukken die samenhangen met het recht en internet, internetrecht derhalve.

2 Een virtualiserende samenleving

Zonder meer klassiek binnen het internetrecht is het artikel van Johnson & Post,[2] waarin zij overwogen het internet als een rechtsorde op zich te beschouwen. Deze opvatting sloot aan bij de enigszins anarchistische houding die in die begintijd op internet heerste.[3] Zolang men zich aan de etiquette van internet hield, vastgelegd in RFCs[4] en ook wel netiquette genoemd, was in beginsel alles goorloofd. Om verschillende redenen is deze insteek niet houdbaar. In de eerste plaats omdat het natuurlijk niet zo kan zijn dat afhankelijk van het gebruikte medium bepaald gedrag al dan niet juridisch toelaatbaar wordt geacht. Het verspreiden van kinderporno is ook verboden op internet, en gezien het wereldwijde karakter misschien juist wel meer. Rascisme, grove belediging is niet opeens toegestaan als dit op internet gebeurt. Ook hier geldt dat het gezien de reikwijdte eerder kwalijker online is dan offline. Een laatste voorbeeld betreft de bescherming van consumenten bij kopen op internet. Wederom dient deze op het internet eerder meer bescherming. De verkoper is immers niet direct zichtbaar, en niet altijd is duidelijk wat gedaan kan worden in geval van een probleem (offline kun je teruggaan naar de winkel). Dit laatste vormt een goede illustratie van het belang van een koppeling tussen de fysieke en de virtuele wereld. Iedereen die zich op internet begeeft is altijd ook ergens in de fysieke wereld. Het is van belang om in geval van juridische conflicten te weten met wie je dat conflict precies hebt. Om

die reden gaan veel rechtszaken over het verkrijgen van NAW-gegevens (Naam, Adres, Woonplaats).

Het virtuele karakter van internet heeft tot verschillende juridische problemen geleid. Een belangrijk punt is de rechtsmacht. Aangezien informatie op internet in principe overal ter wereld te bekijken is,[5] kan het aanbod op internet in verschillende jurisdicties tot problemen leiden. De vraag is dan natuurlijk wel of de door de rechter van het ene land gevestigde rechtsmacht, door de ingezetene van een ander land wordt aanvaard. Hiermee samen hangt het al genoemde belang dat partijen, waaronder vervolgende instanties, er in stellen de anonimiteit van de ander op te heffen.

Ook buiten de internetgemeenschap wordt in de loop der jaren een tendens merkbaar naar een samenleving die virtualiseert.[6] Deze ontwikkeling gaat steeds verder. Zaken die voorheen op andere wijze werden afgedaan, lopen nu via het Internet. Kinderen spreken niet meer af in de speeltuin, maar ontmoeten elkaar op het internet, zelfs als ze een paar deuren verder wonen. Bedrijven zijn verplicht per 1 januari 2005 online belastingaangifte te doen. Maar ook: via chipknip of mobiele telefoon betalen bij parkeerautomaten, de OV-chipkaart, NS-treinkaartjesautomaten, OV-fiets huren uitsluitend via Internet.

Een andere ontwikkeling is dat internet als rechtsbron in rechtszaken een steeds belangrijker plaats inneemt. Zo is er al in verschillende zaken een beroep gedaan op een uitdraai van een zoekmachine.[7] Ook is wel betoogd dat met het plaatsen van uitspraken op Rechtspraak.nl wellicht beter voldaan wordt aan het in de regel geschonden grondwettelijk vereiste bestuursrechtelijke en privaatrechtelijke vonnissen in het openbaar uit te spreken[8] (de strafrechter doet dit vooralsnog wel). Tenslotte, ter onderbouwing van de geloofwaardigheid van een asielrelaas kan ook naar websites verwezen worden.[9] Hoewel niet altijd alles klopt wat op internet staat, is uit onderzoek gebleken dat Wikipedia de door internetgebruikers samengestelde encyclopedie minder fouten bleek te hebben dan bijvoorbeeld de Encarta, de virtuele Winkler Prins.[10]

3 De noten

Mede aan de hand van de hierboven beschreven juridische aspecten van het internet en de virtualiserende samenleving, volgt een kort overzicht van de door de verschillende auteurs geschreven noten.

Op vrijdag 25 november 2005 besteedde het 8 uur journaal aandacht aan het arrest van de Hoge Raad inzake Pessers vs. Yahoo. Providers zouden verplicht zijn NAW-gegevens te verstrekken. Dat deze kwestie genuanceerder ligt dan de in de populaire media naar voren gebrachte weergave, maakt Anton Ekker duidelijk. Stichting Brein was erg gelukkig met de Hoge Raad uitspraak, naar het zich laat aanzien vooral omdat ze eerder niet succesvol waren in hun poging de identiteit van gebruikers van KaZaa te achterhalen (Tjeerd Overdijk). Binnen het strafrecht is het voor opsporende instanties minder lastig om de NAW-gegevens te achterhalen dan het voor private personen is. Zo kon degene die de kamerleden Wilders en Hirsi Ali bedreigde, eenvoudig worden achterhaald (Tina van der Linden). In de geruchtmakende Campina afpersingszaak kon door tussenkomst van de FBI zelfs een gebruiker van een anonymizer worden achterhaald. In zijn noot citeert David van Altveer een in dit licht, overigens begrijpelijk, loze belofte: SURFOLA.com will not give out your name, residence address, or e-mail

address to any third parties without your permission, for any reason, at any time, ever.

Ook buiten het strafrecht kunnen privacybeloftes niet altijd nagekomen worden. Zo werden in de zaak *Mailadressen* (Arno Lodder) ondanks de toezegging *We will never sell personal data or share personal data with third parties unless we have your permission or are required by law to do so.*, door de curator na faillissement de betreffende persoonsgegevens verkocht. Vrij onschuldig gebruik van persoonsgegevens op internet kan toch onder de beschermingsfeer van het privacyrecht vallen. Een onschuldige site van een Zweedse mevrouw bleek te moeten worden aangemeld, zoals duidelijk werd in de uitgebreide uitspraak van het Hof van Justitie, voorzien van een noot door Roderic Winkelhorst.

Eveneens van het Hof van Justitie is de Gambelli-uitspraak over de criteria die moeten worden aangelegd om te bepalen of de door nationaal gokbeleid veroorzaakte beperkingen van het dienstenverkeer toelaatbaar zijn (Jan Kabel). Dat de toepassing hiervan niet geheel vlekkeloos verloopt, blijkt uit de noot van Martine de Koning bij de door de Hoge Raad gewezen *Ladbrokes-zaak*. Gerichtheid van een website wordt hier zo ongeveer uitgedoed tot het niet hebben geïnstalleerd van geo-software. Een punt wat terugkomt in de *Botox-zaak* (Marieke Berghuis), waar de partijen in de rechtszaal vrij uniek zijn: twee Amerikaanse bedrijven, waarbij het aangeklaagde bedrijf zich enkel op de Amerikaanse en Canadese markt begeeft. De langstlopende en meest bekende Internetrecht-zaak kent ook een Amerikaanse (of, wereldwijde) partij: Scientology. De noot van Wouter Pors is bij de uitspraak van het hof uit 2003, waarin de vrijheid van meningsuiting zegevierde over het auteursrecht. Bijna tien jaar na de eerste kort-geding zitting in 1996 eindigde deze zaak in december 2005 met een uitspraak van de Hoge Raad zonder inhoudelijke overwegingen: Scientology had de zaak ingetrokken.

Een van de wederpartijen bij de Scientology-zaak, XS4ALL, was ook partij bij een uitspraak van de Hoge Raad over spam (Arno Lodder). Bijzonder was de gekozen constructie om XS4ALL op basis van haar exclusieve recht voorwaarden te laten stellen aan het gebruik van haar servers. In de zaak tussen Nationale vacaturebank vs. CV bank (Jan Kabel) is deze overweging vervolgens uit haar verband gerukt en op een onjuiste wijze toegepast.

Een andere zaak met de Nationale Vacaturebank (Bernt Hugenholtz) is er de oorzaak van dat sinds enige jaren in de zaterdag edities van verschillende kranten overzichten (indices) staan van de vacatures. Hierdoor werd anders dan in eerste aanleg de krant, althans de personeelsadvertenties als een databank gezien. Een databanken zaak die ook 180 graden draaide in hoger beroep is *Novum vs. ANP*. Waar er in eerste aanleg nog van werd uitgegaan dat door Novum was overgenomen uit de databank van het ANP, was het hof daar vooralsnog niet van overtuigd (Otto Volgenant). Op Europees terrein een databank-klassieker is *British Horseracing* uit november 2004, opgenomen in de jurisprudentieverzameling. De Nederlandse databank-klassieker, *NVM vs. El Cheapo*, is als enige net als in de eerste druk opgenomen (Bart Lenselink).

Karakteristiek, in feite essentieel, voor het internet is het gebruik van hyperlinks. Hierover zijn verschillende uitspraken geweest. Kamiel Koelman gaat in zijn noot bij *Batavus* in op de juridische aspecten van de framed links. Verschillende onderwerpen komen samen in de zaak *Zoekmp3* (Otto Volgenant). Naast zoekmachines en auteursrechtelijke aspecten, is de zaak vooral van belang voor de auteursrechtelijke duiding van links. Tenslotte is opgenomen een uitspraak over deeplinks, *NU vs.*

ANP. Filip van Eeckhoutte gaat in op de bijzondere situatie dat vanwege een contract NU iets niet mag, wat hun vrij zou hebben gestaan als ze niet een contract hadden afgesloten. Op de overeenkomst die ten grondslag ligt aan algemene voorwaarden op internet gaat Arno Lodder in aan de hand van de zaak NTS vs. Netwise.

Inherent aan aanwezigheid op internet is de beschikking over een domeinnaam. Jan Pieter Balkenende (zo heet onze president officieel) heeft hard moeten strijden voor de domeinnaam janpeterbalkenende.nl (Karsten Gilhuis). Bij de Eendengarage (Filip van Eeckhoutte) was de eiser minder succesvol, de term werd als beschrijvend gezien. Ludiek bedoelde domeinnamen, zoals injeholland (Peter Boswinkel), kunnen in de ogen van de rechter verwarring wekken, in casu met de Hogeschool In Holland. Bijzonder aan deze zaak is verder dat de rechter zich uitlaat over smilies: het gebruik ervan is over het algemeen betrekkelijk onschuldig maar onder omstandigheden en mede afhankelijk van de vorm kan het gebruik onrechtmatig zijn.

Net als bij domeinnamen struikelen in de telecommarkt, sinds enige tijd aangeduid als de sector elektronische communicatie, de procespartijen over elkaar. Interessant omdat Adwords van Google misbruikt werden, is de zaak Pretium vs. Yiggers (Martine Boonk). Pretium is ook regelmatig in conflict met KPN en staat daarin niet alleen. Een ingewikkelde kwestie betreft die wie nu precies klant van wie is. Contractueel was namelijk tussen Wanadoo en KPN bepaald dat niet onder elkaars klanten mocht worden geworven (Martine de Koning). Een zaak die in eerste instantie door KPN werd verloren, maar gewonnen in hoger beroep, betreft het aanbod om scholen gratis internettoegang te geven (Vera Textor). Gedurende 2004-2006, zal de KPN scholen geen kosten in rekening brengen voor het gebruik van internet. De Gemeente Hilversum brengt het bij de Hoge Raad met ondeugdelijke cassatiemiddelen er niet goed vanaf in haar zaak tegen UPC (Rob van den Hoven van Genderen).

Ook het strafrecht kent vele internetzaken. Een al wat oudere is de PlayStationombouw zaak. Mark Hartolt laat middels een klein onderzoek zien dat de rechter niet een goede kijk heeft op de praktijk. Helaas ook veel voorkomend in de praktijk is misbruik van minderjarigen. Recent wordt hiervoor regelmatig het chat-verkeer benut. Rik Kaspersen bespreekt naast Chatkinderporno verschillende andere zaken. In een proefproces over prijslijsten van coffeeshops op Internet (Tina van der Linden) bepaalde de Hoge Raad dat een coffeeshop wel een website mag hebben, maar daarop geen waar mag aanprijzen middels een prijslijst. Wat ook niet mag op internet is het platleggen van computers (Rik Kaspersen). In de zaak dDos aanvallen tegen de overheid had dit tot gevolg dat regering.nl en overheid.nl enige dagen uit de lucht bleven.

Het belang van goedwerkende servers komt ook aan de orde in *Mail bezwaarschrift* (Aimée Herczog). Anders dan in de fysieke wereld, dient elektronische post op tijd bij een bestuursorgaan binnen te komen.

Ter afsluiting het onderwerp waar op internet zoveel over te doen is, het auteursrecht. Een afgeleide daarvan is de heffing op blanco-dragers. De rechter volgt in de zaak *Heffing buitenlandse dragers* de opinie van de minister wel erg nauwgezet (Doeko Bosscher). Een echte klassieker binnen het interne-

trecht, ook internationaal gezien, zijn de zaken tegen peer2peer netwerken. Een vroege zaak was de Amerikaanse Napster-zaak. Deze kwestie is in Nederland in de KaZaa-zaak behandeld (Bernt Hugenholtz).

Tot zover dit overzicht. Het hier opgenomen materiaal behandelt de verschillende internetrecht onderwerpen op een inzichtelijke en uitputtende wijze. Naast de 33 hier opgenomen noten, zijn er in de jurisprudentiebundel 33 aanvullende uitspraken opgenomen en zeer veel meer op de site internetrecht-spraak.nl. Hoewel er van tijd tot tijd nieuwe uitspraken op de site zullen verschijnen, moeten de hiaten in de kennis over internetrecht de komende tijd niet alleen worden ingevuld door rechters en advocaten. Ook de rechtswetenschap moet het domein verder blijven uitwerken. Niet alleen als onderdeel van de traditionele rechtsgebieden, maar ook als afzonderlijk domein het internetrecht. Jurisprudentie is daarbij een belangrijk startpunt.

---

[1] Nadere studie is vereist, Kamerstukken II 2002/03, 28 851, nr. 3, p. 191.

[2] D.R. Johnson & D.G. Post, Law and borders: The Rise of Law in Cyberspace, *Stanford Law Review* (48) 1996.

[3] Zie John Perry Barlow, A Declaration of the Independence of Cyberspace, te vinden op <http://homes.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html>.

[4] RFC is een afkorting voor Request For Comments; hierin staan internet standaarden gedefinieerd. Ze worden door de Internet Engineering Task Force uitgevaardigd.

[5] Er zijn uitzonderingen. Zo krijgt de Chinese Internetter van Google geen documenten als gezocht wordt op Dalai Lama.

[6] Zie bijvoorbeeld M.A.P. Bovens, Overheidsinterventie in de informatiemaatschappij, in: H. Hijmans en A. de Kroon (red.), Wetgeving voor de elektronische snelweg: nadere beschouwingen, ITeR nr. 16, Kluwer, Deventer 1999, te downloaden vanaf www.ejure.nl.

[7] Onder andere V.zr. Zutphen 2 september 2003, L.J.N. AL1836 (SVR-campings): zoals [de heer A] heeft laten zien met een uitdraai van de zoekmachine Google. en waarschijnlijk voor het eerst in Pres. Rb. Amsterdam, 12 april 2001, L.J.N. AB1323 (Logigo/Loginet).

[8] Hoge Raad 17 oktober 2003, AF9786.

[9] Rb. Den Haag 15 oktober 2003, L.J.N. AN8091: Nu de door verzoeker genoemde site van het internet [site van het Indiase Amateur Seismic Centre] naar het oordeel van de rechtbank eveneens tot de openbare bronnen behoort, heeft verweerder in redelijkheid niet kunnen besluiten dat het asielrelaas van verzoeker wat betreft het bestaan van Mirapur ongeloofwaardig is.

[10] <http://gerbrandsdingetje.nl>, dinsdag 3 januari 2006.